

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Katedra divadelní vědy

Ročníková práce

Kristýna Matolínová

Zmapování činnosti souboru Vrata v kontextu doby

Praha 2018

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Petr Christov, Ph.D.

OBSAH

ÚVOD	3
DOBOVÝ KULTURNÍ KONTEXT	4
VÝCHODISKA PRO ČINNOST SOUBORU VRATA	6
ČINNOST SOUBORU VRATA.....	9
VZNIK SOUBORU A ZAČÁTKY PŮSOBENÍ.....	9
SHRNUTÍ DIVADELNÍ ČINNOSTI SOUBORU.....	10
MIMODIVADELNÍ ČINNOST SOUBORU VRATA	14
<i>Filmová a televizní tvorba .....</i>	<i>14</i>
<i>Hudební tvorba .....</i>	<i>15</i>
POKUS O TEORETICKÉ ZAŘAZENÍ SOUBORU.....	16
ALTERNATIVNÍ ASPEKT SOUBORU VRATA.....	16
AMATÉRSKÉ DIVADLO AUTORSKÉHO TYPU	18
ZÁVĚR	20
POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	21
LITERATURA.....	21
ELEKTRONICKÉ ZDROJE.....	22
AUDIOVIZUÁLNÍ PRAMENY.....	23

ÚVOD

Ve své práci se zaměřím na činnost Uměleckého sdružení Vrata. Tento soubor považuji za specifický umělecký tvar, ve kterém se spojují dobové tendence přesahující divadelní umění. Už z názvu je patrná souvislost mezi tímto souborem a soubory Pražské pětky (soubor Sklep, Vpřed, Křeč, Mimosa a Kolotoč). Ty vznikaly přibližně o dekádu dříve, ale během svého působení se na pražské kulturní scéně potkávaly i se souborem Vrata. V práci se pokusím nastínit divadelní i nedivadelní činnost souboru Vrata a jejich spolupráci s dalšími uměleckými skupinami existujícími v 80. letech.

V rámci teoretického zařazení činnosti souboru Vrata vysvětlím, proč je chápu jako amatérské alternativní divadlo autorského typu. Pokusím se krátce tyto pojmy vysvětlit a aplikovat na konkrétní příklady fungování souboru.

Práce uměleckého sdružení Vrata dosud nebyla komplexně zmapována. V publikacích věnujících se autorským neprofesionálním souborům té doby jsou zmínky o souboru velmi stručné. Většinou jsou Vrata zmiňována pouze v kontextu návaznosti na dnes již široce zpracované hnutí Pražská pětka, například v publikacích teoretika Jana Dvořáka. Nedostatek a určitá roztříštěnost dostupných informací byla jednou z mých hlavních motivací pro napsání této práce.

Čerpat budu z rozhovoru se Zdeňkem Suchým (zakladatelem souboru Vrata), který vedla Nicola Škvarová 4. prosince 2015. Jako další zdroj informací mi posloužila autentická kronika souboru Vrata, kde jsou zapsána data a místa konání všech představení. V neposlední řadě budu vycházet z videozáznamů, které členové souboru průběžně pořizovali. V teoretických a historických částech práce se budu opírat o literaturu, která je uvedena v seznamu literatury.

DOBOVÝ KULTURNÍ KONTEXT

Důležitým mezníkem ve vývoji kultury druhé poloviny 20. století byl srpen 1968 a následující rok, kdy byl do funkce generálního tajemníka ÚV KSČ dosazen Gustáv Husák. K třetí důležité události, která měla přímý dopad na vývoj kultury v Československu v tzv. normalizaci, řadím vydání dokumentu *Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ*, schválený 11. prosince 1970 plenárním zasedáním KSČ.

Vladimír Just v publikaci *Divadlo v totalitním systému* uvádí dva důvody, proč divadelní umění normalizačním tlakům do určité míry odolávalo. Jako první příčinu uvádí fakt, že divadelní umění je vytvářeno za přítomnosti diváků. Kolaborace je pro herce mnohem těžší na jevišti tváří v tvář publiku oproti třeba televizi nebo rádiu. Za druhý důvod považuje pohled a vztah komunistického režimu k divadlu. To už není bráno za rozhodující masmédiu, které by se využívalo k propagandě a manipulaci. Mnohem větší dopad na obyvatelstvo měla televize a rozhlas, a proto se pozornost režimu soustředila spíše na tato média.

Od přelomu 60. a 70. let docházelo ale i na divadelním poli k prověrkám a personálním čistkám, které měly za úkol zbavit společnost pro režim nepohodlných jevů. K výměnám ředitelů, režisérů a dalších předních pozic docházelo postupně. Nejdříve zasáhly změny pražské Národní divadlo, které bylo vždy pod větším drobnohledem než ostatní scény. Během 70. let následovaly dramaturgické i personální změny na dalších scénách. Dramaturgické změny se projevovaly například vnuceným důrazem na klasická česká dramata, omezením her od amerických autorů apod.

Přibližně od poloviny sedmdesátých let a hlavně v letech osmdesátých tlak režimu postupně povoloval, což se v divadelním světě projevilo mnoha způsoby. Rozvíjí se spolupráce se zahraničními soubory a na českou scénu prosakují nové tendence. Roste počet alternativních a studiových scén navazující na hnutí z let padesátých. Na jevištích se objevují generační výpovědi. Na amatérské scéně vzniká nespočet nových souborů, ze kterých se v mnoha případech později stanou soubory plně profesionální (Husa na provázku, Ha-divadlo aj.).

Do kamenných divadel se dostávají významné osobnosti, které ovlivnily divadelní kulturu a často započaly významnou éru na předních pražských scénách. Například působení Ladislava Smočka v Činoherním klubu.

Personální změny započaté na začátku sedmdesátých let měly ale v ojedinělých případech i pozitivní vliv na českou divadelní kulturu. Narážím zde například na působení Jana Grossmana, který v Západočeském divadle v Chebu mohl díky menšímu zájmu režimu o

oblastní divadlo tvořit v poměrně svobodném duchu. Do Divadla Na zábradlí přišel původně filmový režisér Evald Schorm, který zde působil v letech 1976–1987 jako externí pracovník. Evald Schorm je mimo jiné i autorem známé dramatisace románu *Bratři Karamazovi* ze které režiséři čerpají dodnes (například Lukáš Hlavica ve stejnojmenné inscenaci v Dejvickém divadle).

VÝCHODISKA PRO ČINNOST SOUBORU VRATA

Za hlavní stylové východisko souboru Vrata považují činnost seskupení Pražské pětky, především pak souboru Baletní jednotky Křeč.

Pětičlenný subjekt Pražská pětka se skládal z divadla Sklep, Vpřed, Křeč, Mimóza a Kolotoč. Skupina neměla žádný společný program, spíše naopak. Každý soubor se specializoval na svůj umělecký směr, kterým se odlišoval od ostatních. Za počátky tohoto hnutí lze považovat období okolo roku 1971, kdy David Vávra a Milan Šteindler začali během studií na střední škole provozovat divadlo a v divadelní činnosti pokračovali i při studiích na FAMU. Postupně začali vystupovat na nejrůznějších společenských akcích, jako byly plesy, besídky a výstavy. Od sezóny 1974/75 s divadlem Sklep začala vystupovat Recitační skupina Vpřed (vedl ji Lumír Tuček) a od roku 1979 Baletní skupina Křeč (Michal a Šimon Cabanovi). V roce 1980 zahájily tyto soubory spolupráci s již existující Mimosou a jako pátý člen uskupení se připojilo výtvarné divadlo Kolotoč. Dále spolupracovali i s výtvarnou skupinou Tvrdohlaví, jejímiž členy byli například Petr Nikl nebo František Skála.

Soubory často zařazovaly do svých večerních programů krátké scénky, které se rychle střídaly a přecházely z jednoho divadelního žánru do druhého. Jejich formální stránka nebyla nikterak nová a originální, naopak. Záměrně využívaly zaběhlé až banální formy k vyjádření nových idejí, pocitů a významů. V každém z těchto jednotlivých uskupení byly vůdčí osobnosti, ale přesto se tvořilo kolektivně. Jejich propojení tkvělo hlavně v osobních vazbách a přátelských vztazích mezi jednotlivými členy. Ačkoli neměli žádný jednotný program, spojoval je společný smysl pro humor a ironii. Jan Dvořák v publikaci *Hledání výrazu* charakterizuje umělecký přístup osobností okolo Pražské pětky.

„Rozhodli se nedělat nic z cizí vůle, nic podle přání jiných, podle existujících a doporučených. Neměli to proto lehké, dostali se do opozice úplně ke všemu a ke všem. Akceptovat je nemohlo oficiální umění (a kritika), nenávistně na ně pohlíželi z umlčovaného podzemí („oni mohou, protože to nemá žádnou myšlenku, jen křiklavej hábit“), divadelní produkci s nelibostí pozorovali starší divadelníci (generace Divadla na provázku a Hadvadla), kteří rázem přestali být posledním, nejvýbojnějším článkem řetězce našeho divadla. Všechna arogance, nezáměr, agresivita a mystifikační vášeň účastníků hnutí nadto komplikovala pochopení celého jevu“¹

---

¹ DVOŘÁK, Jan. *Hnutí Sklep aneb Silná pětka anebo Pražská pětka*. In: *Hledání výrazu. České autorské amatérské divadlo v 80. letech*. Praha. 1990. s. 48

Na společné znaky souboru Vrata se soubory Pražské pětky budu ve své práci dále narážet. Zde bych chtěla alespoň pro začátek poukázat i na určitou podobnost v názvech. Vrata se pojmenovala jako Umělecké sdružení Vrata. Podobně dlouhé názvy měly i soubory Pražské pětky. Zdeněk Suchý uvádí ke genezi tohoto názvu, že šlo o trend na uměleckém poli a také nikdo nemohl tvrdit, že to znamená něco jiného.

Za další dobovou a kulturní tendenci, která měla vliv na skupinu Vrata, považuji nejnovější hudební trendy v tehdejší Československu. Ty byly ovlivněny zahraničními deskami, které se do Československa postupně dostávaly. V cizině byly tyto trendy spojovány s novou podobou populární kulturní hudby čerpající z rock`n`rollu a elektroniky. Na konci sedmdesátých let se rodí i nová subkultura punk. U nás vznikalo mnoho různých proudů spojených s novými hudebními trendy a formami vizuality, jako je například videoklip. Soubor Vrata se hojně věnoval video tvorbě, která navazovala, ústila i předcházela tvorbě divadelní, a proto tyto nové tendence na poli hudby uvádím za další východisko pro činnost souboru. Jak konkrétně se tyto tendence projevovaly u souboru Vrata rozvedu více v dalších kapitolách.

Na kulturním poli byla velmi důležitá klubová scéna, která však v době normalizace v socialistickém Československu téměř neexistovala a začala se rozvíjet až počátkem let osmdesátých. Pravděpodobně nejvýznamnější žižkovský Junior klub Na Chmelnici byl otevřen na začátku roku 1981 Lubomírem Schmidtmajerem² ve spolupráci s tehdejšími vedoucími Chmelnice Ivanem Slavíkem a technikem Jiřím Mošnerem. Junior klub Na Chmelnici se během krátké doby stal hlavním dějištěm pražské klubové scény. Impulz k otevření klubu byl podobný, jako při otevírání dalších prostorů (Kulturní středisko Opatov, Klub Mládeže Rokoska, atd.) – nedostatek místa a nedostatek kulturních akcí. Pražský výběr, Psí vojáci, Precedens, to je jen zlomek z mnoha legendárních skupin, které v klubu vystupovaly. Do programu klubu se postupně zařazovaly i výstavy, přednášky, poslechové diskotéky a divadlo. Akce měly obrovský úspěch a lidé toto místo začali navštěvovat jako prostor pro svobodnější setkávání a diskuzi. Takový prostor lidem chyběl, navíc s puncem alternativní scény k hlavním proudům se z Junior klubu na Chmelnici stal proslulý a legendární klub. Mezi návštěvníky byli často i představitelé disentu.

---

² Lubomír Schmidtmajer přišel na Chmelnici po ukončení své vojenské služby na začátku osmdesátých let. V roce 1990 se významně podílel na organizaci slavného koncertu Rolling Stones a následně se stal tajemníkem Václava Havla. Stál u začátků Paláce Akropolis, kde dnes působí jako ředitel.

Po čase začal být na klub vyvíjen tlak ze strany režimu. Snahy o jeho uzavření se opakovaly až do listopadu 1989. V devadesátých letech zde dále vystupovaly undergroundové kapely a divadelní soubory. Nicméně fungování v porevolučních letech nemůžeme srovnávat s provozem v letech osmdesátých. V roce 1996 klub změnil majitele i zaměření. Nyní se klub jmenuje Nová chmelnice a stále zde probíhají koncerty.

ČINNOST SOUBORU VRATA

Vznik souboru a začátky působení

Umělecké sdružení Vrata vzniklo v roce 1983 na Střední umělecko-průmyslové škole (dále jen SUPŠ) v Praze na Žižkově. Tehdejší student oboru Konstrukce nábytku a interiéru Zdeněk Suchý (narozený 7. srpna 1963) byl vyzván svým pedagogem Petrem Jachninem (syn Borise Jachnina³) k založení divadelního spolku. 11. května 1983 vzniklo Pásmo Françoise Villona v režii Zdeňka Suchého. Jednalo se o výběr těch nejpikantnějších textů s hudebním doprovodem. K tomuto vystoupení vzniknul i přídavek v podobě tanečních vystoupení doprovázený hudbou ze seriálu *Sandokan* (1976) a písní *Da da da* od německé skupiny Trio. Využití těchto hudebních doprovodů bylo ironickým výsměškem tehdejší populární kultuře. V roce 1984 vystoupil soubor na plese SUPŠ. Způsob, jakým začal soubor Vrata vystupovat byl dost podobný začátkům souborů Pražské pětky. Ty začínaly s krátkými výstupy pro pobavení spolužáků a účinkovaly na nejrůznějších studentských společenských akcích. Tento postup se zdá přirozený. Všechny tyto soubory začínaly svou divadelní a uměleckou činnost provozovat během studia, kde byly poměry uvolněnější. Na plesech se mohla odehrávat představení, která by se při uvedení v běžném divadelním prostoru mohla jevit jako problematická pro tehdejší režim. V prostředí maturitních plesů ale panovala svobodnější atmosféra, protože se vystoupení odehrávala pouze pro pobavení studentstva a měla ohraničenou platnost. Poté soubor pokračoval v divadelních aktivitách ve školním prostředí na SUPŠ, kde koncentrace studentů uměleckých oborů vybízela k tvořivosti. V polovině roku 1984 Zdeněk Suchý oslovil Petra Čtvrtníčka, který na téže škole studoval scénografii.

Vrata se otevřela z iniciace tří studentů SUPŠ, Zdeněk Suchý, Petr Čtvrtníček a Mikuláš Lubomírský, ti v souboru účinkovali od začátku až do konce.

---

³ Boris Jachnin se narodil roku 1932 a zemřel v dubnu 2011. Za svůj život vystřídal mnoho povolání. Proslavil se především jako filmový teoretik, kritik, publicista a pedagog. Kromě odborných publikací vydal i básnické sbírky, pohádky a povídky.

Shrnutí divadelní činnosti souboru

První větší představení se jmenovalo *Doušky* a odehrálo se 8. června 1984 v Bohnicích (nyní divadlo Za Plotem). Herci scénicky dotvářeli hudbu Pražského Výběru. Jednalo se o album *Straka v hrsti*, které bylo v té době zakázané. Toto představení se odehrálo ještě jednou o pár měsíců později, a to v Junior Klubu na Chmelnici (20. září 1894).

Během roku 1984 zahájilo Umělecké sdružení Vrata spolupráci s kapelou Nahoru dolu po schodišti band (dále jen NDPSB)⁴. V dubnu a červnu se konala společná vystoupení na Opatově⁵. Jednoduchost písní, humornost a satiričnost textů se daly snadno dokreslit krátkými scénickými výstupy. Soubor Vrata groteskně popisoval děj písně a tím skladby vizuálně dotvářel. Vznikly tzv. divadelní klipy pracující hlavně s tanečními prvky a gagy.

Třetí společné vystoupení Vrat a NDPSB se konalo v hospodě v Krčském lese 19. června 1984. Na koncertě byla zahrána píseň Ekzémy, kterou členové souboru doprovázeli scénickým výstupem. Během toho dva herci tanečně zobrazovali škrábání a byli oblečeni do síťovaných kostýmů. Vystoupení skončilo policejním zásahem a soubor byl následně obviněn z propagace pornografie. Další společné domluvené vystoupení muselo být zrušeno a kapela vystoupila bez divadelního doprovodu. S kapelou NDPSB vystupoval soubor Vrata pravidelně na dalších klubových scénách v průběhu celých osmdesátých let. Poslední zaznamenaná spolupráce se odehrála 29. října 2008 v Lucerna music baru k 25. výročí kapely, které Zdeněk Suchý a Petr Čtvrtníček moderovali.

Následně navázal soubor spolupráci i s dalšími kapelami, jako je skupina Laura a její tygři nebo kapela Matěj Čech rock`n`roll band. S žádnou z těchto kapel ale soubor nevystupoval s takovou pravidelností jako s NDPSB.

V roce 1984 se konala premiéra představení s názvem *Hra v původním znění*. Tentokrát se jednalo o divadelní vystoupení souboru Vrata, které nebylo dotvářeno žádnou živou českou

---

⁴ Nahoru dolu po schodišti band je kapela založená v roce 1983 a existující do dnes s krátkou přestávkou mezi lety 1989 a 1993. Nyní vystupuje pod zkráceným názvem Schodiště. V kapele byli od začátku cítit vlivy reggae a ska v kombinaci s lidovými popěvkami.

⁵ Kulturní středisko Opatov bylo založeno v roce 1983 a dalo se provozně srovnat s Junior klubem na Chmelnici. Za otevřením Kulturního střediska stál Vojtěch Lindaur. Ten se stal později i manažerem kmenových skupin mezi které spadá i NDPSB. Postupně se zde vyvinuly Opatovické přehlídky, což byly několikadenní festivaly. Na podzim roku 1984 už přehlídka čítala pět dní a kromě koncertů se představila i divadelní představení (Křeč, Vpřed, Vrata aj.).

hudbou, ale hudbou zahraniční. Jednalo se převážně o taneční číslo, které parodovalo styl breakdance.

Od roku 1985 začal soubor Vrata vystupovat i na *Mim-session* Borise Hybnera v Branickém divadle pantomimy⁶. Během těchto večerů, určených především pro mimy, vystupovala i Mimoza.

Na začátku roku 1986 založil Zdeněk Suchý i dětskou skupinu Vrátko. Během představení vystoupili jak členové souboru Vrata, tak dětský soubor, který odehrál ve druhé polovině představení to samé, co hráli dospělí herci v první polovině. Toto vystoupení se odehrálo dvakrát, v Branickém divadle pantomimy a na Rokosce⁷, další klubové scéně stojící na okraji města.

V prosinci roku 1986 se konalo představení *Akce v kleci*, kterou uvádělo umělecké sdružení Vrata společně s kapelami Matěj Čech rock`n`roll band, Laura a její tygři, NDPSB, dále vystupovala taneční skupina Uno⁸, cikánský folklorní soubor a mnoho dalších hostů. Akce čítala okolo 80 účinkujících a konala se na Rokosce.

„Celý ten sál jsme udělali jako ve vězení. [...] Měli jsme tendenci dělat takové velké věci, abychom se sešli a pobavili se. Na záchodových prkýnkách byla peříčka, všude byly mříže a nějakí ptáci byli nalepení za mřížemi.“⁹

Kromě výtvarného zpracování ptačí říše se ptáci ozývali i z magnetofonu a tím byl klub přeměněn na voliéra – vězení.

V roce 1987 se soubor zúčastnil akce *Štvanice na alkohol*. Šlo o festival rockové hudby, kde vystupovaly například kapely Laura a její tygři, Olympic, Výběr aj. Výstup souboru Vrata se od předchozích odlišoval tím, že hudební doprovod byl napsán speciálně pro tuto akci. Tím pádem zmizela podřízenost gagů písním kapel, jak tomu bylo v předchozích výstupech. Podřízenost scének hudbě vystřídal rovnováha mezi oběma částmi vystoupení.

Roku 1989 vznikl projekt s názvem *D.M.U.* – Divadlo malých uniforem. Tento název měl za úkol zařadit soubor Vrata do vlastního vymyšleného divadelního směru. Jednalo se o

---

⁶ Branické divadlo pantomimy vzniklo v roce 1980. Zakladateli byli Pavel Linhart a Jan V. Kratochvíl společně s mnoha dalšími nadšenci. V Branickém divadle vzniklo mnoho projektů zaměřujících se mladé pohybové divadlo, například MIM-TRIO, festival mladého pohybového divadla a další. Vystupovali zde i Boris Hybner, Ctibor Turba a Bolek Polívka.

⁷ Klub mládeže Rokoska byl založen 1972 na Praze 8 v ulici v Holešovičkách svazem socialistické mládeže a fungovala do roku 1991. Roku 1976 se Rokoska stala jednou z vedlejších scén pořadající hudební festival Pražské jazzové dny. Na jaře 1984 se z Rokosky stal rock`n`rollový klub.

⁸ Taneční skupina UNO vznikla v roce 1987 a tvořili ji absolventi tanečního oddělení Pražské konzervatoře v čele s Richardem Hesem.

⁹ SUCHÝ, Zdeněk, 2015. Rozhovor se zakladatelem souboru. Praha, 4. 12.

krátké výstupy opět mísící nejrůznější výstupy a čísla, které byly zasazeny do jednoho rámce. S tímto představením vystupoval soubor v určitých obměnách do března roku 1990. Celkem se odehrálo třináctkrát.

Po sametové revoluci došlo v souboru k mnoha změnám, které logicky vycházely ze změn společenských a politických. Otevřelo se nekonečné pole možností a v kultuře se začaly rozvíjet tržní mechanismy a konkurence. Tyto změny se projevovaly jako postupný úpadek činnosti souboru, i když proběhlo ještě několik vystoupení v paláci Akropolis,¹⁰ obecně bylo vystoupení méně a méně.

V roce 1993 se uskutečnila velkolepá akce na oslavu souboru ve Vinohradském divadle. Večer se jmenoval *10 let Vrata aneb Milan už jde*. Soubor vybrané skeče a scénky zakomponoval do velkolepého večera, během kterého vystupovaly i spřízněné kapely. Z rozhovoru se Zdeňkem Suchým i z dobových kritik je patrné, že večer příliš úspěšný nebyl.

„10 let Vrata aneb Milan už jde byl komponovaný pořad ve stylu velké akce. U Vrat to snad ani jinak nejde. V podstatě však zklamal. Většinou staré jednoaktovky, skeče a další jen potvrdily, že s retrospektivním ohlídáním nelze vystačit. Navíc play-back zničil i to málo. Zpěváci působili nemastně neslaně. Další bombou byl panel, na němž běžely vraťácké reklamy, glosy a skeče. Bohužel v dost neostrém provedení. [...] Vrata jakoby chtěla zastavit čas, dokonce ho možná i vrátit.“¹¹

Jak už jsem zmínila na začátku této kapitoly, nikdo z hlavních představitelů souboru nebyl vystudovaný herec. Po revoluci se mohli členové věnovat naplno tomu, čemu chtěli. Na divadlo už bylo méně a méně času. Zdeněk Suchý se začal věnovat více filmové tvorbě. Mikuláš Lubomírský, vystudovaný řezbář, odjel pracovat do zahraničí. Petr Čtvrtníček začal natáčet mimo jiné film *Kouř* v režii Tomáše Vorla a pořad *Česká soda*.

Druhým důvodem bylo „stárnutí“ souboru. Sametová revoluce přišla v době, kdy členové zakládali rodiny.

Myslím si, že určité vystřízlivění a nový pohled na zábavnou kulturu osmdesátých a devadesátých let byl také jedním z důvodů postupného konce činnosti souboru.

---

¹⁰ V polovině devadesátých let došlo k otevření Paláce Akropolis na Žižkově. Na rekonstrukci budovy a její následný provoz vyhrála konkurz Pražská pětka, která se stejně jako ostatní soubory v té době potýkala s výše zmíněnými problémy ve fungování spojenými s politickou a společenskou transformací. Pražská pětka začala rekonstruovat palác v roce 1991 a po pěti letech se prostor otevřel. Kromě Pražské pětky zde začal vystupovat i soubor *Vizita* a přesunula se sem i hudební produkce z Junior klubu na Chmelnici.

¹¹ Citace z novinového článku KUBÍČKOVÁ, Blanka. Desetileté divadlo Vrata. *Mladý svět* 35, 1993, č. 18, s. 60

Během svého působení se soubor často účastnil větších akcí a byl jen jedním článkem celého programu. Jindy byl večer zcela v jejich režii a oni byli ti, co tvořili a skládali výsledný celek dohromady. Šlo o článkovitý umělecký organismus, který se během večera různě měnil, rozrůstal a opět smršťoval. Pracovali s jednotlivými scénkami, které postupně začleňovali do spletnosti večera. Jednotlivá čísla se často opakovala napříč různými projekty. Pokud měla scénka úspěch, nechala se do dalšího večera, co úspěch naopak nemělo, odehrálo se pouze jednou. Některé gagy stály zpočátku osamoceně a až po určité době se pro ně našlo místo v některém programu. Parodie, výsměch, ironie a fraška, to byly základní pilíře poetiky souboru. K tomu všemu se přidávala hudební složka, která mnohdy převyšovala tu divadelní. Vystoupení představovala žánrový synkretismus v té nejvyšší míře. K tomu se připojila ještě filmová tvorba, která se s tou divadelní propojovala, a zároveň zprostředkovávala prostor pro další tvůrčí nápady, které autoři přímo chrlili.

Mimodivadelní činnost souboru Vrata

Filmová a televizní tvorba

Profesní dráha Petra Čtvrtníčka a Zdeňka Suchého po listopadu 1989 dokládá jejich hlubší vztah k televizní a videoklipové tvorbě. Jméno Petra Čtvrtníčka je neodmyslitelně spjata se satirickým pořadem Česká soda, ve kterém se objevoval od roku 1993. Dramaturg pořadu Milan Tesař oslovil Zdeňka Suchého a ten do pořadu doporučil Petra Čtvrtníčka. V České sodě vystupovali také členové souboru Sklep David Vávra a Milan Šteindler.

Zdeněk Suchý se během devadesátých let podílel na hudebních pořadech a následně začal režírovat videoklipy. Jeho tvorba čítá nespočet videoklipů, například pro kapely Buty, J.A.R, Monkey Business aj.

I ze samotných divadelních vystoupení je patrné, jak to hlavní aktéry souboru táhlo k filmové a televizní tvorbě. Představení připomínala videoklipy, skeče se rychle měnily, využívalo se rychlých střihů. Postavy, které vystupovaly v krátkých video scénkách se často objevovaly i na jevišti. Například smyšlená postava doktora profesora Klusáčka prostupuje jak filmovou, divadelní tvorbu souboru.

Soubor Vrata má na svém kontě mnoho natočených krátkých skečů. Například řada reportáží, kde Petr Čtvrtníček coby novinář paroduje typický reportérský styl projevu a zaznamenává podivné situace (Cigárko, Ryby, Problematika aj., 1988). Nejrůznější humorné mini situace vyvrcholily natočením půlhodinové absurdní přehlídky gagů pro Českou televizi Milan už jde (1993).

Soubor Vrata stojí i za založením mystifikační filmové společnosti s názvem Krásný film (parodie na reálnou společnost Krátký film Praha). Roku 1988 vznikl v produkci souboru film Artemisia II. Šlo opět jen o žert. Zmíněný film autoři přihlásili do soutěže amatérských filmů, kam byl nejen přijat, ale snímek získal i ocenění.

Tento typ výsměchu, ač v jiné podobě, nalézáme i u souborů Pražské pětky, které se vysmívaly a stavěly do opozice k divadelní scéně té doby.

V roce 1989 se Vrata podílela na zábavném pořadu Psychoshow ve které vystupovala hlavní dvojice Jan Vodňanský a Světlana Nálepková, v režii Ladislava Smoljaka.

Další část filmové práce se odvíjela od spolupráce s kapelami, se kterými soubor spolupracoval při svých vystoupeních a pro které Zdeněk Suchý natáčel videoklipy. Jednalo se

především o kapelu NDPSB se kterou hojně spolupracovali v rámci divadelních akcí, ale také kapelu Laura a její tygři a další.

Hudební tvorba

V divadelních výstupech souboru Vrata byla hudební složka důležitá natolik, že v mnoha případech stál výsledný celek na pomezí koncertu a divadelního představení. Rovněž pozdější profesní orientace Zdeňka Suchého na tvorbu videoklipů dokazuje tuto provázanost.

V rámci činnosti souboru vznikla i kapela Styl, která opět fungovala na hraně fikce a skutečnosti. Zdeněk Suchý v rozhovoru k názvu kapely uvádí: „Snažili jsme se vymyslet, co nejbližší název. V této době existovalo asi 15 kapel, které se jmenovaly Styl. Další návrh na název byl Jablka nebo Kluci.“. Cílem aktérů bylo jejím prostřednictvím vytvořit skladby se záměrně jednoduchou hudbou a stupidními texty. V roce 1991 byli Petr Čtvrtníček a Zdeněk Suchý osloveni Davidem Ondříčkem, aby se zúčastnili koncertu na podporu Jedličkova ústavu. Na tomto koncertě, který se konal ve Velkém sále pražské Lucerny dále vystupovaly kapely Precedens s Bárou Basikovou, Lucie, NDPSB a další známé kapely. V rámci mystifikačních strategií se Čtvrtníčkově a Suchému podařilo domluvit s organizátory na přejmenování celé akce na *Styl pro Jedličkův ústav* a zajištění vlastního pódia na kterém vystupovali pouze oni.

POKUS O TEORETICKÉ ZAŘAZENÍ SOUBORU

Při zařazení souboru Vrata do teoretických pojmů jsem se potýkala hned s několika problémy. Na následujících řádcích se pokusím tuto problematiku nastínit a rozvinout. Soubor jsem zařadila mezi alternativní amatérské divadlo autorského typu. Tuto svoji domněnku se pokusím vysvětlit skrze zavedené definice, které aplikuji na konkrétní příklady činnosti souboru.

Alternativní aspekt souboru Vrata

Vliv diktátu oficiálního režimu na kulturní a umělecký život v socialistickém Československu byl nevyhnutelnou součástí veškeré umělecké produkce té doby. Tato situace byla navíc provázána s požadavky na ideologickou nezávadnost. Alternativní kultura hraje důležitou roli ve společnosti v každé době, ale v dobách útlaku o to větší, čím více je považována za nekomfortní jev.

Pojem alternativní značí jinakost, odklon od většiny a neoficiálnost. To vše jsou výrazy, které byly za totalitního režimu vnímány pejorativně.

Soubor Vrata se v mnoha ohledech stavěl proti klasickému, masivnímu a oficiálnímu fungování tehdejší oficiální umělecké scény.

První z těchto alternativních metod fungování bylo odmítání divadla jako instituce. Soubor nebyl nikdy napojen na žádný pevně daný systém, jako třeba provoz jednoho divadla. Vystupovali na mnoha místech, a i když se stávalo, že v určitých etapách svého fungování byli úzce napojeni na jednu konkrétní budovu, vždy v daném prostoru vystupovaly i další umělecké a divadelní subjekty. Zkoušky i představení někdy probíhaly i v nedivadelních prostorách. Kde to šlo, tam se zkoušelo a hrálo. Například po hospodách, venku v rámci různých festivalů nebo se zkoušelo v průmyslových dílnách, kde byl člen souboru Petr Čtvrtníček zaměstnán.

Rozdělení jeviště a hlediště bylo ale vždy jasně vytyčené. Herci předváděli akce na jevišti a diváci seděli v hledišti. Během představení nedocházelo k přímé konfrontaci, která by narušovala standartní vymezení role aktéra a diváka. K alternativnější komunikaci s okolím docházelo spíše skrze mystifikační projekty jako bylo založení hudební skupiny Styl a filmové společnosti Krásný film. Jak filmová společnost, tak kapela se prezentovaly navenek jako seriózní, ale ve skutečnosti šlo o vtip. Ani jeden projekt neměl ambice dosáhnout úspěchu,

hlavní motivací bylo pobavení z nepochopení okolí a snaha začlenit Vrata a jejich činnost na úroveň jiných uměleckých skupin.

Samotný tvar divadelních vystoupení se vymykal tomu, co označujeme jako divadelní inscenace. Tvorba jednotlivých představení byla neustále v procesu a i když se dostávalo určité fixace, nikdy nešlo o finální tvar, který by se během repríz neměně opakoval. Představení byla často natolik provázána s hudbou, že se jednalo spíše o koncert s divadelním doprovodem než o divadelní představení s hudební složkou.

Za hlavní specifikum souboru považuji rozpětí uměleckých disciplín, kterými se soubor zabýval. Tyto disciplíny se přirozeně prolínaly a tím se vytvářel nezaměnitelný tvůrčí systém.

Jako příklad takové práce mohu uvést vystoupení v Krčském lese roku 1984 s hudební kapelou NDPSB. Kromě vystoupení kapely se souborem Vrata na místě zároveň probíhala i výstava obrazů, a tudíž se jednalo o kulturně syntetický večer. Vrata vytvářela živé videoklipy, kterými písňe obrazně dotvářely. V tomto formátu přišel soubor s něčím naprosto originálním. Divadelnost takových vystoupení byla potlačena a do popředí se dostává žánrový synkretismus. Ten jako možné specifikum alternativního divadla připouští Jan Roubal v publikaci *Alt. divadlo: slovník českého alternativního divadla* i Vladimír Just v kapitole *Divadlo – pokus o vymezení* v publikaci *Alternativní Kultura*.

Žánrový synkretismus tedy můžeme považovat za jeden z hlavních znaků souboru.

Amatérské divadlo autorského typu

Od Vítězného února až po listopad 1989 se ani amatérské divadlo neubránílo tlakům režimu. Struktura ochotnického divadla si sice oproti profesionální scéně držela určitou nezávislost a tvůrčí svobodu, ale stále se zde vyskytovaly snahy mít amatérskou scénu pod kontrolou. Na začátku sedmdesátých let byl na přehlídkách kladen důraz především na autora, titul a ideologickou nezávadnost uváděných her. Vyhovující texty, ale byly často náročné na režii, a proto se na přehlídkách usilovalo o zlepšení tvůrčích dovedností skrze různé semináře a dílny.

Postupně na amatérskou scénu prosakovaly tendence z šedesátých let, například trend autorského divadla, které se od poloviny sedmdesátých let stávalo hlavním proudem soutěžních přehlídek.

Tendence autorského divadla je spojena především se vznikem divadel malých forem na konci padesátých let. Mění se hlavní výchozí materiál inscenace, kterým byl do té doby text, od kterého se odvíjely ostatní složky. Řeší se otázka autorství a postupně se mění úloha herce, který se dostává do pozice autora. Sděluje svůj názor, pojmenovává, zaujímá postoj či vypovídá. Výsledná podoba se odvíjí od tvůrce nebo tvůrců, kterým není autor textu, ale herci a režisér. S tím souvisí i rozvoj divadelní řeči, která není závislá na textu. Hledají se nové výrazové prostředky, které se odvíjí od osobnosti tvůrce inscenace. V autorském divadle je kladen důraz na kolektivní tvorbu, kde se silně prosazuje režijní složka.

Na poli amatérského divadla vzniklo mnoho souborů autorského typu. Kromě už zmíněného souboru Sklep to bylo i Divadlo X, Křesadlo Václava Martince, Anebdivadlo pod vedením Milana Schejbala nebo Skupina Jelo, která se představila roku 1986 na Šrámkově Písku s Vonnegutovou *Groteskou* v režii Petra Lébla, který se vydal novým směrem oproštěným odkazy na léta šedesátá a osmdesátá.

Řadit soubor Vrata do pojmu amatérského divadla se může zdát na jednu stranu příznačné, ale na druhou stranu trochu nesprávné.

Soubor Vrata se proti všem formám amatérismu v umění stavěl do opozice, a ještě navíc tyto formy shazoval. Narážím zde především na film Artemisia II. u kterého šlo o zesměšnění studentských a amatérských filmů. Ale i přesto, že se snažili proti amatérům vymezovat, mají s amatérským divadlem mnoho společného.

Pokud budeme chápat činnost amatéra jako někoho, kdo vykonává danou činnost, ale není to zdroj jeho finančních zisků a nemá v daném oboru ani žádné vzdělání, pak soubor Vrata

určitě mezi amatéry patří. Dalším důležitým aspektem je účel, za kterým se divadelní činnost provozuje. Cílem je v tomto případě vlastní potěšení pramenící ze setkávání se s přáteli, možnost kreativně tvořit, bavit se a následně se veřejně prezentovat. Divadelní amatérská činnost se jeví jako možnost, jak trávit volný čas, a přitom se osobně, ale i kolektivně rozvíjet. Tento aspekt vnímám o to důležitěji v socialistickém Československu osmdesátých let, kdy možnosti kreativně se prezentovat byly ohraničené a vůbec možnosti, jak trávit volný čas bylo pramálo. Ze všeho, co jsem zatím uvedla vyplývá, že soubor Vrata byl amatérským souborem, i když se jím snažili nebýt.

Autorský styl představení souboru pramenil ze silných osobností tvůrců. Obzvlášť u Petra Čtvrtníčka je až do dnešní doby patrné, že ač hraje divadelní postavu, vždy je v dané roli sám za sebe. Dále soubor Vrata nikdy nepracoval s dramatickými texty, které by převáděl na scénu. Vše vyvěralo z kolektivní tvorby. Vše se postupně dotvářelo a všichni byli do určité míry autory výsledného kusu.

Závěr

Ve své práci jsem se pokusila zmapovat činnost souboru Vrata v kontextu doby osmdesátých let. Umělecké sdružení Vrata bylo součástí pražské nejen divadelní scény. Okolnosti dané doby přitahovaly k divadlu lidi z různých žánrů a naopak lidé věnující se divadlu zasahovali svou činností do dalších oblastí umění. Tato změť nejrůzněji orientovaných umělců dala vzniknout večerům kombinujícím jednotlivé disciplíny, které se prolínaly v celovečerních vystoupeních.

Ve svých výstupech reagoval soubor Vrata na danou dobu svým vlastním stylem. Tento styl charakterizují jako výsměch a parodie. Tyto rysy jsou neodmyslitelně spjaté s celým životním postojem aktérů. To máme možnost sledovat hlavně u Petra Čtvrtníčka, který prostřednictvím pořadu Česká soda a následně mnoha a mnoha dalšími projekty baví diváky neustále. Vše shazovat a nic nebrat vážně. To jsou charakteristické rysy, které můžeme v souboru Vrata nalézt a u osoby Petra Čtvrtníčka vidíme pořád. 80. léta umožnila vznik souboru, který by v dnešní době pravděpodobně nevzniknul.

V této práci se mi nepodařilo obsáhnout veškerou činnost souboru. Myslím si ale, že pro přiblížení a pochopení způsobu tvorby skupiny Vrata to není nutné. Jejich umělecká činnost měla jednotnou poetiku, která se opakovala po celou dobu fungování souboru napříč různými uměleckými směry, od divadla přes film až po hudbu.

Použitá literatura a zdroje

Literatura

DVOŘÁK, Jan a kol. *alt. Divadlo: slovník alternativního divadla*. Praha: Pražská scéna, 2000. 253 s.

JUST, Vladimír. *Divadlo – pokus o vymezení*. In *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945-1989*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2001. 443–460 s.

ČECHÁČEK-TURBA, Zdeněk a kol. *Divadla svítící do tmy: nesoustavné nahlédnutí do historie malých neprofesionálních scén 70. let 20. století*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2006. 179 s.

CÍSAŘ, Jan a kol. *Divadla svítící do tmy II: nesoustavné nahlédnutí do historie malých autorských neprofesionálních scén 80. let 20. století*. Praha: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, 2007.

JUST, Vladimír. *Divadlo a „normalizace“ (1971-1989)*. In: *Divadlo v totalitním systému*. Praha: Academia, 2010. 102-136 s.

DVOŘÁK, Jan. *Divadlo v akci*. Praha: Panorama, 1988. 174 s.

DVOŘÁK, Jan. *Hnutí Sklep aneb Silná pětka anebo Pražská pětka*. In: *Hledání výrazu. České autorské amatérské divadlo v 80. letech*. Praha. 1990. 42–48 s.

CÍSAŘ, Jan. *Cesty českého amatérského divadla. Vývojové tendence*. Praha. 1998. 443 s.

DVOŘÁK, Jan. *Sklep*. Praha. 1999. 267 s.

DVOŘÁK, Jan. *Mimoza*. Praha: Pražská scéna. 2007. 201 s.

RICHTER, L. *Praktický divadelní slovník*. Praha: Dobré divadlo dětem. 2008. 207 s.

KUBÍČKOVÁ, Blanka. Desetileté divadlo Vrata. *Mladý svět* 35, 1993, č. 18, s. 60

STRNAD, R. Netlučte na Vrata. *Severočeský regionální deník* 3, 1993, č. 76, s. 5

SLABÝ, P. Umělecké sdružení Vrata – Divadlo malých forem. *Amatérská scéna* 24, č. 10, s.

Elektronické zdroje

HRABALÍK, Petr. Česká nová vlna začátku 80. let. Bigbít [on-line]. [cit. 2018-04-23]. URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/80-leta/new-wave/clanky/160-ceska-nova-vlna-zacatku-80-let>>.

HRABALÍK, Petr. Nová vlna se starým obsahem. Bigbít [on-line]. [cit. 2018-04-23], URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/vyhledavani/nová%20vlna/clanky/188-nova-vlna-se-starym-obsahem/>>

Databáze českého amatérského divadla, SOUBORY Pražská pětka [on-line], [cit 2018-04-30], URL: <<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=8876>>

HRABALÍK, Petr. Junior klub na Chmelnici. Bigbít [on-line]. [cit. 2018-05-23] URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/vyhledavani/junior%20klub/clanky/173-junior-klub-na-chmelnici/>>

HRABALÍK, Petr. Opatov. Bigbít [on-line]. [cit. 2018-05-23] URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/clanky/174-opatov/>>

HRABALÍK, Petr. Nahoru po schodišti dolu band. Bigbít [on-line]. [cit. 2018-05-18] URL: <http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/kapely/1181-nahoru-po-schodisti-dolu-band/>

Laura a její tygři, webové stránky kapely [on-line]. [cit. 2018-04-23], URL: <<http://www.lauranet.cz>>

HRABALÍK, Petr. Pražské kluby. Bigbít [on-line]. [cit. 2018-05-20]. URL: <<http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/vyhledavani/pražské%20kluby/clanky/172-prazske-kluby/>>

Dejvické divadlo, webové stránky divadla [on-line]. [cit. 30.5.2018]. URL: <<https://www.dejvickedivadlo.cz/repertoar?bratri-karamazovi>>

Zaniklé pražské kluby, facebooková stránka [on-line]. [cit. 2018-04-23], URL: <https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1445568542162266&id=1131517003567423>

HONSLEDOVÁ, Hana. Odešel filmový historik Boris Jachnin [on-line]. [cit. 30.5.2018]. URL: < https://ceskobudejovicky.denik.cz/kultura_region/odesel-filmovy-historik-boris-jachnin20110419.html>

STEIN, Michal. Odešel „guru“ pantomimy PAVEL LINHART [on-line]. [cit. 2018-04-23], URL: <https://www.tanecnimagazin.cz/2017/11/01/odesel-guru-pantomimy-pavel-linhart/>

Audiovizuální prameny

Milan už jde [televizní pořad], dostupné v databázi Divadelní ústavu. 1993

DMU [záznam divadelního představení], archiv souboru Vrata. 1990

Divadlo Vrata ve filmu [archivní záznam], archiv souboru Vrata. 1993

Zkoušky na 10 let [záznam zkoušky], archiv souboru Vrata. 1993

SUCHÝ, Zdeněk, 2015. Rozhovor se zakladatelem souboru. Praha, 4. 12.